

Iris Bakker
www.levenswerken.eu

Mensen die beter tot hun recht komen, zijn productiever.
Dit is het fundament voor de florerende organisatie.

Reijerskoop 94 • 2771 BS Boskoop • T 06-12463964
E iris.bakker@levenswerken.eu

Architect en kleurgever Jan de Boon en het wezen van de kleur

De wereld van de kleur is een van de meest intrigerende fenomenen, die nog weinig van haar mysterieuze geheimen heeft prijsgegeven. Terwijl Newton deze wereld puur technologisch analytisch bestempelde als een verzameling van frequenties, beschouwde Goethe de diepere grondslagen vanuit de fenomenologie. Kleur is volgens Goethe geen onderdeel van het licht, maar kan alleen in aanwezigheid van licht en donker ontstaan. Hij laat de verschijnselen zelf aan het woord en biedt ze op die manier de mogelijkheid hun wetmatigheden aan de beschouwer te openbaren. Kleur is niet alleen een fenomeen met polariteiten als geel en blauw of licht en duisternis, maar wordt door de vitaliteit van ons oog ook als een variabel fenomeen gezien. Dit laatste herkent een ieder vanuit beelden en de contrasterende nabebelden. Goethe gaat echter verder: hij draagt uit dat het zien en ervaren van kleuren, mede voortkomt vanuit onze eigen ik-kracht. Goethe is zeker niet de enige die dit beweert. Bekend is de uitspraak van de filosoof Plotinus: Als het oog niet zonachtig was, hoe zouden we dan het licht kunnen zien? Als in ons de eigen kracht van de godheid niet zou leven, hoe zou iets goddelijks ons dan in vervoering kunnen brengen? En ook de astronoom, wis- en natuurkundige Kepler zei al: Zeker is dat overstraling van lichten bestaat, of nu in het netvlies de oorzaak van het beeld ligt, of in de geest de oorzaak van de indruk.

Jan de Boon is een van de weinige architecten die niet alleen invulling geeft aan het wezen van de kleur, maar deze vertaling vanuit de visie van Goethe maakt en zo bijdraagt aan een architectuur waarin de mens, maximaal tot zijn recht komt. Na een gedegen kleurenopleiding in Zweden, heeft hij zich ontwikkeld binnen de natuurwetten van de kleurfenomenologie. Al 22 jaar werkt hij samen met glaskunstenaar Peter Vormer in het atelier DeWerkplaatsgsb. In de naam is aangegeven dat zij in verschillende disciplines werkzaam zijn, te weten glaskunst, schilderkunst en bouwkunst. Vanuit De Werkplaatsgsb werkt De Boon aan projecten waarin kleur de invulling krijgt die zij verdient. In relatie tot de visie van Goethe zoekt hij vanuit de polariteiten binnen de kleuren, een balans die past bij de functie, de specifieke omgevingkarakteristieken, de situatie en de eigenschappen van de te huisvesten mensen, een balans die uitmondt in een harmonische leefomgeving. Niet alleen de bekende zintuigen horen, proeven, voelen, ruiken en

LEVENSWERKEN

MENS- EN ORGANISATIEGERICHT HUISVESTEN

zien spelen hierbij een rol. Ook levenszin, tastzin en warmtezin vragen om een zekere positie, waardoor de ervaring van de ruimtelijke omhulling als een totaliteit kan worden ervaren, in de hele innerlijke mens, bewust en onbewust. Het is overigens ook wetenschappelijk aangetoond dat kleuren verschillende effecten hebben op de fysiologische kenmerken van de mens zoals de bloeddruk, de hartslag en de ademhaling.

De Boon is groot aanhanger van Theo van Doesburg, zoals deze ook in een nummer van de Stijl uit 1928 schreef: De Perfectionering van de architectuur is alleen dan mogelijk als ook het licht gebeeld wordt. De architectonische beelding is zonder kleur niet denkbaar. Kleur en licht vullen elkaar aan. Zonder kleur is de architectuur uitdrukkingloos, blind.”

Belangrijk daarbij is dat De Boon niet alleen de kleurontwerpen maakt, maar ze ook zelf uitvoert. Zijn werkwijze bestaat uit een proces waarin langzaam naar de juiste kleur gezocht wordt.

Kleurkeuzes zijn zodoende niet gebaseerd op vastomlijnde uitgangspunten, maar vormen een samenhang tussen ruimte-eigenschappen, het spel met licht, materiaalkeuzes en de kenmerken van de gebruikers. Wel hebben kleuren een kleurkarakteristiek effect, dat echter in samenhang met de omgevingsvariabelen om een verdere vertaling vraagt. Zo is geel in zijn algemeen een opgewekte kleur, blauw vormt in haar hoogste zuiverheid zowel een prikkel als een rustpunt; het geeft het effect van kou en de kleur blauw wijkt en biedt ons ruimte, terwijl rood juist op ons af komt. Daarnaast speelt variatie en beweging een belangrijke rol. Ons oog zoekt permanent een balans: worden we met veel rood geconfronteerd, dan zoekt ons oog een weg naar groen. Als er behoefte is aan een warme ruimte die omhullend werkt, zou je voor de kleuren rood en geel kunnen kiezen. Zoek je echter de oplossing in alleen deze tinten, dan ontbreekt de polariteit in het kleurenspeel. Juist door toepassing van polaire kleuren kun je accenten leggen. Door blauw en violet toe te voegen maak je die polaire werking mogelijk, waarbij rood en geel de accenten vormen, zodat het effect een warme ruimte is. Pas je echter kleuren toe zonder aandacht te geven aan de polaire werking, dan schiet je je doel voorbij. De rood gele ruimte geeft in dat geval vooral een verstikkend effect.

Kleuren in de natuur veranderen voortdurend, of het nu de kleur van de hemel is of van bladgroen, of een bloem. In de schildertechniek van De Boon is die veranderlijkheid ook te zien. Door een glaceertechniek, waarbij elke laag een andere

pigmentatie en daarmee kleurbeleving kent, en bovendien de polaire werking van kleuren mogelijk maakt, ontstaat een levendig en gevarieerd beeld. Dit beeld is het gevolg van een levend proces dat vooraf samen met de opdrachtgever in zekere contouren is benoemd. Toepassing van een harmonieus kleurenpalet met duidelijke en sprekende kleurkeuzes, zijn het resultaat van dit groeiproces, waar De Boon samen met zijn opdrachtgever, in samenhang met de omgevingseigenschappen, naar toe groeien. Al jaren legt De Boon zich toe op het creëren van ruimten waar kleur een wezenlijk onderdeel van vormt, zowel in de nieuwbouw als bij renovatieprojecten. Elk project, of het nu het aquarium in Artis betreft, kantoren, kerken, de Veluwe Apenheul, of een woonhuis, vraagt om een heel specifieke zienswijze die vervolgens vertaald wordt in een heel specifiek kleurenpalet. Door het toepassen van natuurlijke materialen ontstaat een harmonische en ecologische leefomgeving. In zijn technieken gebruikt De Boon vooral natuurlijke poederpigmenten, bindmiddel en water met etherische oliën als conserveermiddel. Twee voorbeelden geven een beeld hoe het proces tot kleurkeuzes tot stand kan komen:

Scholen

Bij een school in Leiden aan de Surinamestraat wordt kleur zoveel mogelijk toegepast in samenhang met de ontwikkeling van het kind. De lokalen van de bovenbouw zijn bijvoorbeeld in variaties van blauw geschilderd omdat dit de concentratie, het denken en het intellectuele helpt te ondersteunen. Kinderen leren in deze fase op eigen benen te staan waarbij het meer abstracte denken wordt gevormd. In een andere school worden weer steenrode tinten toegepast in de kelder, waar het koel en donker is. Deze kleur rood draagt immers een warmtegevoel uit. Een kleurtoepassing die juist de warmtezin ondersteunt, is vervolgens weer te combineren met een hele lichtblauwe tint die een voorjaarsgevoel kan geven. Geel kan bijvoorbeeld toegepast worden in de gangen, omdat het geel een beweeglijk karakter heeft dat past bij het kenmerk van een verkeersruimte.

Ziekenhuizen: het WKZ in Utrecht

In het Wilhelmina Kinder Ziekenhuis, worden zeer zieke kinderen verpleegd met diverse auto-immuunziekten. Veel kinderen zijn zo ziek, dat ze geen baas meer zijn in eigen lichaam. In april 2005 werd tijdens een kindersymposium het functioneren van het gebouw geëvalueerd. Op basis van een verbeterlijst die de kinderen opstelden, bleek dat de kinderen meer kleur wensten in het ziekenhuis. Geprobeerd is met kleur het kind bescherming en warmte te laten ervaren, die het zelf niet meer kan reguleren. Voor de wanden is bijvoorbeeld magenta gekozen, een evenwicht

LEVENSWERKEN

MENS- EN ORGANISATIEGERICHT HUISVESTEN

tussen het koele blauw en het warme rood, dat omhulling, liefde, medeleven, maar ook waardigheid uitstraalt. Door de glaceertechniek was het mogelijk in de transparante lagen groen te verwerken, het groen waarin levende, opbouwende krachten en een gevoel van veiligheid te ervaren is. De glaceertechniek maakt het mogelijk een levende kleur te maken, een ademende kleur met verschillende nuances, met licht- en donker verschillen, met beweeglijkheid. Deze vitaliserende kleur geeft het kind een zintuigindruk die overeenkomt met een gezond organisme.

Kleurtoepassing is geen eenvoudig eendimensionaal vraagstuk, maar vraagt om een nadere beschouwing in relatie tot een veranderende tijdgeest, bij veranderende inzichten in een veranderende wereld. Het werkelijke effect ontstaat vanuit de totaliteit van de omgeving. Die totaliteit ervaart een mens bewust en onbewust. Omdat kleuren vanuit hun toon, helderheid, en verzadiging, de materiaalstructuur, de belichting en de onderlinge samenhang oneindig gedifferentieerd zijn en permanent veranderen, vormen kleuren voor de mens continu een bewegende bron van energie. Juist door dit ingewikkelde samenspel en de invloed op de mens, is het waardevol het wezen van de kleuren te leren doorgronden. Jan de Boon:

Het is wel voorgekomen dat we in een schoolgebouw meer dan 50 kleuren gebruikten. Het was een symfonie van kleur, waarin elke kleur met zijn unieke klank op zijn eigen wijze bijdraagt aan de harmonische samenklank van het wezen der kleuren.

*literatuur: Goethe, kleurenleer, J.W. Goethe
voor meer informatie: www.werkplaatsgsb.nl*

Iris Bakker

[www. levenswerken.eu](http://www.levenswerken.eu)

